कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यता

प्रकाश बन

परीक्षा क्रमाङ्क : २०४००२१/२०७१

त्रि.वि.दर्ता नं. : ९-२-५८६-८७-२००९

नेपाली शिक्षामा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली शिक्षा विभाग

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

सुरुङ्गा, झापा

सन् २०१७/२०७४

प्रतिबद्धता पत्र

कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यता शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित पक्षमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको हुँ । यसमा भएका तथ्यहरू सबै प्रमाणित हुन । यो मेरो मौलिक प्रस्तुति हो । अन्यथा भएमा म नियम अनुसार दण्डित हुन तयार छु ।

प्रकाश बन

शोधार्थी

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)

स्था : २०४७

☎ ०२३-५५०१५३

Fax : ०२३-५५०८५३

Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.

प.सं.

मिति :..........................

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा सङकायको पाठ्यांश नेपाली शिक्षा ५९८ प्रयोजनार्थ प्रस्तुत *कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यता* शीर्षकको शोधपत्र यस क्याम्पसका शोधार्थी छात्र प्रकाश बनले मेरा निर्देशनमा रही तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यसँग म पूर्ण रूपमा सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

१० अक्टोबर २०१७

उपप्रा.विष्णुप्रसाद कोइराला

शोधनिर्देशक

त्रि.वि.बाट सम्बन्धन प्राप्त
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :............................

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गा, झापाबाट स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका निमित्त शोधार्थी प्रकाश बनद्वारा तयार पारिएको *कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यता* शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....

उपप्रा. विष्णुप्रसाद कोइराला

शोध निर्देशक तथा विभागीय प्रमुख

....

सहप्रा. केशवराज पोखरेल

बाह्य परीक्षक

....

सहप्रा. जीवनाथ सुवेदी

विभागीय सदस्य

मिति : २० नोभेम्बर २०१७ (२०७४/०८/०४)

कृतज्ञता ज्ञापनपत्र

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय बर्षको शोधपत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएको हो। यस शोधपत्रलाई प्रस्तुतियोग्य बनाउनका लागि कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख तथा शोध निर्देशक आदरणीय गुरु उपप्राध्यापक विष्णुप्रसाद कोइरालाले पुऱ्याउनु भएको मार्गदर्शनका लागि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु।

यस शोधकार्यमा आवश्यक सुझावहरू दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका क्याम्पस प्रमुख सहप्रा.टङ्कबहादुर कार्की, सहप्रा.जीवनाथ सुवेदी, सहप्रा. तेजप्रसाद खनाल, उपप्रा. शेरबहादुर बानियाँप्रति म कृतज्ञ छु। जीवनका चुनौतिपूर्ण घडीहरूमा समेत मेरो अध्ययनको अवसरमा कुनै व्यवधान खडा हुन नदिई यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउनु हुने मेरा पूजनीय हजुर बुबा जगतबहादुर बन, स्व.हजुरआमा नरमाया बन तथा श्रद्धेय माता हिराकुमारी गिरी (बन) र पूजनीय पिता मतिलाल बन साथै बहिनी ज्योति बन र यो शोधपत्र तयारीका क्रममा मलाई सल्लाह सुझाव दिनुहुने काका मानबहादुर बन, डम्बर बन तथा काकी सत्य रूपा पुरी (बन)प्रति पनि आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

त्यस्तै आवश्यक सहयोग गर्नु हुने साथी मित्र रमेश घिमिरे, भावना नेपालप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु। नमुना छनौटमा परेका कनकाई नगरपालिकाभित्रका विद्यालयहरु कनकाई मा.वि., जामुनबारी मा.वि. र भृकुटी मा.वि.का प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूप्रति विशेष धन्यावाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

शोधकार्यको सुसाङ्ख्य टङ्कणमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने ओम श्रेष्ठ कम्प्युटर वर्कसप गाईघाट र भाषिक शुद्धिकरण, सेटिङ तथा बेन्डिङमा सहयोग गर्नु हुने सौजन्य डेस्कटप बिर्तामोड-१ की मैया बराललाई पनि धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु। अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभाग, कनकाई बहुमुखी क्याम्पसप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु।

प्रकाश बन

शोधसार

प्रस्तुत कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यता शीर्षकको यस शोधकार्यमा जम्मा पाँच अध्यायहरू समावेश गरिएका छन् । पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुरूपताका आधारमा कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट गरिएका कथाहरूप्रति नेपाली भाषिक दृष्टिले मातृभाषी र दोस्रोभाषी विद्यार्थीहरूमा बोधगम्यता क्षमताको स्थिति तथा लैंगिक दृष्टिले फरक-फरक भाषी दुवैमा तुलनात्मक विश्लेषण गर्नु कथाहरूको पाठ्यक्रमअनुसार बोधगम्यता क्षमता के कति छ । भनेर विश्लेषण गर्नु साथै ती उद्देश्यहरूको समस्या समाधानका उपायहरू के कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने कुरामा विषय निहित राखेर अध्ययन गरिएको छ ।

यस शोधकार्यमा शोधको परिचय, पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक आधार विधि र प्रक्रिया, व्याख्या तथा विश्लेषण र साराश, निष्कर्ष, उपयोगिता र सुझाव पाँच अध्यायका शीर्षकहरू रहेका छन् । अध्याय एकमा भएको परिचय खण्डमा विषयप्रवेश, समस्याकथन, उद्देश्य, औचित्य, सीमाङ्कन तथा शोधपत्र रूपरेखाहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा, अध्ययनको उपयोगिता समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी पाठ्यपुस्तकको सैद्धान्तिक परिचय, बोधगम्यताको परिचय आदि प्रस्तुत गरिएको छ ।

त्यस्तै अध्याय तिनमा जनसङ्ख्या, नमुना छनोट, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण प्रक्रिया उल्लेख गरिएको छ । अध्याय चारमा अध्ययनको उद्देश्यका आधारमा व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको सरल र जटिलक्रमको आधारमा विश्लेषण, लैङ्गिक दृष्टिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको बोधगम्यताको तुलनात्मक स्थिति, भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना, भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना आदि समावेश गरिएको छ । अनुसन्धानात्मक कार्यको उद्देश्य अनुसार कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा पाठ्क्रमले तोकेको विधा र क्षेत्रका आधारमा कथाहरू समावेश गरिएका छन् । सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ चारवटै भाषिक सिपको समष्टिगत विकासतर्फ कथाका पाठहरू अग्रसर देखिन्छन् । विद्यार्थीको तह, उमेर, रुचि र क्षमता

अनुरूप कथाहरू रहेका छन् । पहिलो भाषी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीलाई तुलना गर्दा नेपाली दोस्रोभाषी विद्यार्थीलाई भन्दा पहिलो भाषी विद्यार्थीको बोधगम्यताको स्थिति केही राम्रो देखिन्छ । दोस्रोभाषी विद्यार्थीहरूका लागि उक्त पुस्तकमा समाविष्ट कथाहरू कठिन भएको देखिन्छ । यसर्थ पाठ्यपुस्तकमा कथाहरू राख्दा भाषिक पृष्ठभूमिको ख्याल गर्नुपर्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

अन्त्यमा पाँचौं अध्यायमा सारांश, निष्कर्ष, उपयोगिता र सुझावहरू समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी सम्भावित शोध शीर्षकहरू समावेश छन् । यसरी समग्रमा हेर्दा यस कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट गरिएका कथाहरू सबै नेपाली पहिलो र दोस्रोभाषी विद्यार्थीहरूको तह उमेर रुचि अनुकूल नै रहेको देखिए पनि अझ समय सन्दर्भ अनुसार यसको अभ्यासहरूमा पनि केही नयाँ-नयाँ सरल नमुना ढाँचा ल्याउन सके विद्यार्थीहरूमा जुन मूल्याङ्कन उपलब्धि हासिल गर्नमा सहज हुनेछ ।

विषयसूची

विषय **पृष्ठ**

अध्याय एक

शोध परिचय **१-४**

अध्ययनको पृष्ठभूमि १

समस्याकथन २

अध्ययनको उद्देश्य ३

अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ३

अध्ययनको सीमा ४

अध्ययनको रूपरेखा ४

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा **५-१४**

पूर्वकार्यको समीक्षा ५

अनुसन्धानमा पूर्वकार्यको उपयोगिता ८

भाषा पाठ्यपुस्तकको सैद्धान्तिक परिचय ९

भाषा पाठ्यपुस्तकमा राखिएका विधाहरू १०

कथाको सैद्धान्तिक परिचय ११

बोधगम्यताको परिचय १३

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया **१५-२०**

अनुसन्धानको ढाँचा १५

जनसङ्ख्या १५

नमुना छनोट १६

सामग्री निर्माण १७

परीक्षणको कार्यान्वयन १८

तथ्याङ्कको सङ्कलन तथा विश्लेषण १८

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण **२१-३०**

कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको सरल र जटिलक्रमको आधारमा विश्लेषण २१

समग्र मध्यमान, मानक विचलन तथा प्रशित गणनाका आधारमा विश्लेषण २३

लैङ्गिक दृष्टिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको बोधगम्यताको तुलनात्मक स्थिति २६

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना २७

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना २९

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष, उपयोगिता र सुझाव **३१-३७**

सारांश ३१

निष्कर्ष ३१

उपयोगिता ३३

सुझावहरू ३४

भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ३६

सन्दर्भग्रन्थ सूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं.	तालिका शीर्षक	पृष्ठ
१.	भाषाको प्रकृतिको आधारमा विद्यालयका विद्यार्थीको छनोट	१७
२.	कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको सरल र जटिलक्रमको आधारमा विश्लेषण	२१
३.	समग्र मध्यमान, मानक विचलन तथा प्रतिशत गणनाका आधारमा विश्लेषण	२४
४.	लैङ्गिक दृष्टिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाहरूको बोधगम्यताको तुलनात्मक स्थिति	२६
५.	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना	२७
६.	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना	२९

चित्र सूची

चित्र नं.	चित्र शीर्षक	पृष्ठ
१.	समग्र मध्यमान, मानक विचलन तथा प्रतिशत गणनाका आधारमा विश्लेषण	२५
२.	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा कक्षा सातको नेपाली किताबमा समाविष्ट कथाको बोधगम्यताको तुलना	२८

संङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

अ.प.	अप्रकाशित
उपप्रा.	उपप्राध्यापक
क्र.सं.	क्रमसंख्या
गा.पा.	गाउँ पालिका
ते.स.	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
दो.स.	दोस्रो संस्करण
नपा.	नगरपालिका
ने.भा.शि.वि.	नेपाल भाषा शिक्षा विभाग
ने.वृ.श.	नेपाल बृहत् शब्दकोश
ने.रा.प्र.प.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पा.वि.के.	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
प्र.नं.	प्रश्न उत्तर
प्रा.	प्राध्यापक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमिटेड
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
वि.सं.	विक्रम संवत
स.	सम्पादक
स.प्रा.	सहायक प्राध्यापक